

ілюзію фантастичної всемогутності, прагнення будять до дії: зажадати свою частку суспільних благ, дарів цивілізації, що належить їй у силу специфічно трактованої «рівноправності» [там само].

Ортега висловив припущення, що такий тип особистості вже давно існував, лише чекав можливості заявити про себе. Зростання міст, демократизація, поява індустріального суспільства – все це лише розбудило «вже існуючий за старих часів, але досі незатребуваний, малопrestiжний соціокультурний тип, страхітливо діяльний у рамках свого обмежено-одномірного життєвого проекту» [там само].

Через напівосвіченість, ілюзію всеобізнаності людина-маса виявляє свою суть варвара. Коли амбіційність зростає до неймовірних масштабів, а обмеження відсутні, зникають перепони для реалізації амбіцій. Якщо індивідуальні жадання не контролюються внутрішньо, це означає їх повну сваволю.

Ортега акцентує увагу на тому, що хоча маса здобула сучасні технічні навички і засоби повнішого життя, це не зробило її вихованішою, не допомогло здобути почуття історичної відповідальності. В результаті нові покоління, прагнучи керувати, дивляться на світ як на первозданний рай, в якому відсутні давні сліди чи давні проблеми.

«У масу вдихнули силу та пиху сучасного прогресу, але забули про дух» [3, с. 68]. А бездуховна сила не здатна до творчості, і це є великою проблемою.

Література

1. Ortega y Gasset Jose. Obras completas. Madrid. T. I-XI.
2. Деревянко Е. В. Неизбежность аристократического духа: Учение Хосе Ортеги-и-Гассета об общественном идеале. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/196/067/1217/016.DEREVIANKO.pdf>.
3. Ортега-и-Гассет Х. Избранные труды / [пер. с исп.], [сост., предисл. и общ. ред. А. М. Руткевича]. Москва: Издательство «Весь мир», 1997. 704 с.
4. Ортега-и-Гассет Х. Вибрані твори. Київ: Основа, 1994. – 424 с. URL: <http://lib.sumdu.edu.ua/library/docs/Books/Ortega9.pdf>.
5. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? Москва: Наука, 1991. С. 3–51.
6. Ткаченко О. Публіцистика Хосе Ортеги-и-Гассета як парадигма відображення концептуальних питань розвитку людства. *Вісник Львів. ун-ту. Серія Журналістика*. 2009. Вип. 32. С. 195–206.

Лілія РЯБОВОЛ,

Марія БОДЮЛ

(Кропивницький, Україна)

УТВЕРЖДЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК МЕТА ПРАВОПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

У контексті інтеграції України в європейський та світовий простір актуалізувалося питання створення єдиної системи цінностей, в основі якої – базові цінності європейського демократичного суспільства / демократичні цінності, а саме: верховенство права, свобода й безпека людини, права людини, соціальна справедливість, плюралізм (ідеологічний, політичний, культурний, економічний), якість життя, відкритість, відповідальність, збереження навколишнього середовища тощо. Як стверджує А. Кудряченко, для незалежної України, що обрала стратегію на інтеграцію до європейського співтовариства, утвердження демократичних цінностей означає цивілізаційну спрямованість та перспективу подальшого суспільного розвитку [2, с. 64]. Утвердженню цих цінностей в суспільстві, в індивідуальній та суспільній свідомості/ правосвідомості сприяє правова освіта широких верств населення.

Відповідно до Національної програми правової освіти населення – [8] (далі – Програма), правова освіта полягає у здійсненні комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття громадянами обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні, необхідних для реалізації громадянами своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків.

Основними завданнями Програми є:

- підвищення рівня правової підготовки населення, насамперед учнівської та студентської молоді, громадян, які перебувають на державній службі, обрані народними депутатами України, депутатами місцевих рад, викладачів правових дисциплін та журналістів, які висвітлюють правову тематику;

- створення належних умов для набуття громадянами знань про свої права, свободи і обов'язки;

- широке інформування населення про правову політику держави та законодавство;

- забезпечення вільного доступу громадян до джерел правової інформації;

- вдосконалення системи правової освіти населення, збереження та розвиток вітчизняних традицій у цій сфері.

Один із шляхів досягнення мети Програми – активна участь в організації і здійсненні заходів із правової освіти населення органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, навчальних та культурних закладів, наукових установ, міжвідомчих координаційно-методичних рад з правової освіти населення тощо.

Правоосвітня, правопросвітницька діяльність перелічених та інших уповноважених суб'єктів спрямовується, передусім, саме на утвердження європейських демократичних цінностей. Особлива місія наразі покладена на Міністерство юстиції України – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Згідно з Положенням про Міністерство юстиції України – [6] (далі – Мін'юст), цей орган є головним у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику, зокрема, у сфері правової освіти населення. До його основних завдань, крім іншого, віднесено й забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері правової освіти, правової обізнаності, інформування населення, доступу громадян до джерел правової інформації.

На їх виконання Мін'юст:

- координує діяльність міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів АРК, місцевих держадміністрацій, а також державних підприємств, установ, організацій та державних господарських об'єднань, навчальних закладів із питань щодо правової освіти населення, надає їм необхідну методичну допомогу;

- бере участь разом із МОНУ в організації роботи з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців за спеціальністю «Правознавство» у навчальних закладах незалежно від форми власності та підпорядкування, надає пропозиції щодо підготовки юридичних кадрів; вносить до відповідних органів управління освітою пропозиції щодо вдосконалення роботи, пов'язаної з вивченням права у вищих, професійно-технічних, загальноосвітніх навчальних закладах, закладах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів;

- здійснює інформування громадян про їх права і свободи, правову політику держави, реалізацію проектів, пов'язаних із правовою освітою населення;

- бере участь у розробленні та розповсюдженні освітніх програм у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів громадян.

Одним з проектів Мін'юсту, пов'язаних із правовою освітою населення, є загальнонаціональний правопросвітницький проект «Я маю право», який реалізується в Україні у 2017-2019 рр. згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України – [10]. Мін'юст реалізує його у співпраці із системою безоплатної правової допомоги, територіальними органами юстиції, за підтримки юридичних клінік, міжнародних донорів і партнерів. Мета проекту – підвищити юридичну грамотність українців, сформувати нову правову культуру,

реформувати правову свідомість для забезпечення сталого розвитку України як сучасної демократичної держави. Завдання проекту – не лише поінформувати громадян про їхні права, а й надати чіткі й зрозумілі поради щодо дій у ситуаціях порушення прав, а також навчити громадян, як ці права захищати. Проект Мін'юсту «Я маю право» дозволяє довести, що між державою та громадянином можуть бути партнерські відносини, а його реалізація сприяє встановленню рівності кожного українця перед законом. Одним з ключових елементів, який забезпечує реалізацію проекту, дієвим та ефективним механізмом, який дає можливість захистити свої права кожному, є надання громадянам безоплатної правової допомоги [9].

Мін'юст здійснює координацію діяльності міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, а також методичне забезпечення щодо правової освіти населення. На нього покладено також організаційно-технічне забезпечення роботи Всеукраїнської міжвідомчої координаційно-методичної ради з правової освіти населення. Згідно з Положенням про Всеукраїнську міжвідомчу координаційно-методичну раду з правової освіти населення – [3] (далі – ВМКМР), вона утворена для забезпечення взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, навчальних закладів та закладів культури, наукових установ, видавництв та видавничих організацій, засобів масової інформації у сфері правової освіти населення, а також надання відповідної методичної допомоги. Очолює ВМКМР її голова – Міністр юстиції за посадою. До її складу входять й інші представники Мін'юсту.

Основними завданнями ВМКМР, відповідно до згаданого Положення, є:

- розроблення пропозицій щодо координації та сприяння підвищенню ефективності діяльності у сфері правової освіти населення органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, навчальних закладів та закладів культури, наукових установ, видавництв та видавничих організацій, засобів масової інформації, а також надання їм методичної допомоги щодо організації заходів, спрямованих на підвищення правосвідомості та правової культури населення;

- підготовка пропозицій щодо визначення шляхів, механізмів та способів вирішення проблемних питань правової освіти населення;

- удосконалення нормативно-правових актів з питань правової освіти населення;

- розроблення пропозицій (рекомендацій) щодо удосконалення правової навчально-виховної роботи;

- поширення позитивного досвіду з питань правової освіти населення.

Як самостійний структурний підрозділ у складі Міністерства юстиції України функціонує Директорат з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності, створений для виконання завдань, пов'язаних із забезпеченням формування державної політики, у тому числі, у сфері правової освіти і правової обізнаності.

Відповідно до Положення «Про Директорат з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності» – [4] (далі – Директорат), його основними завданнями, крім іншого, є здійснення моніторингу та оцінювання результатів реалізації державної політики, забезпечення нормативно-правового регулювання у сфері правової освіти, правової обізнаності, інформування громадян, доступу до джерел правової інформації. Відповідно до покладених на нього завдань, у цій сфері Директорат:

- здійснює аналіз нормативно-правових актів, узагальнює практику застосування законодавства, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення та готує відповідні проекти нормативно-правових актів;

- здійснює експертизу проектів законів, інших актів законодавства;

- координує діяльність міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів АРК, місцевих держадміністрацій, а також державних підприємств, установ, організацій та державних господарських об'єднань, навчальних закладів із питань щодо правової освіти та правової обізнаності населення, надає їм необхідну методичну допомогу;

- бере участь разом із МОНУ в організації роботи з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців за спеціальністю «Право» та «Міжнародне право» у навчальних закладах незалежно від форми власності та підпорядкування, надає пропозиції щодо підготовки юридичних кадрів; вносить до відповідних органів управління освітою пропозиції щодо вдосконалення роботи, пов'язаної з вивченням права у вищих, професійно-технічних, загальноосвітніх навчальних закладах, закладах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів;

- сприяє підготовці та проведенню олімпіад та інших конкурсних змагань з правових знань;

- бере участь в інформуванні громадян про їх права і свободи, правову політику держави, реалізацію проектів, пов'язаних із правовою освітою і правовою обізнаністю населення, в тому числі інноваційних проектів;

- бере участь у розробленні та розповсюдженні освітніх програм у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів громадян.

До складу Директорату входять, у тому числі, експертна група з правової освіти та експертна група з правової обізнаності. Наразі правова обізнаність – це поінформованість громадян щодо своїх прав та обов'язків, знання норм чинного законодавства, навички їх застосування, необхідні для реалізації своїх прав і свобод, а також можливість реалізовувати та захищати свої права за допомогою правових механізмів [1].

Правопросвітницька функція покладена й на громадські приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги. Згідно з наказом «Про затвердження Порядку роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги» – [6], у контексті реалізації основної мети діяльності приймальні – сприяння забезпеченню правового захисту конституційних прав, свобод та інтересів громадян органами виконавчої влади, Приймальня здійснює і такі види правової допомоги, як надання правової інформації та консультацій і роз'яснень з правових питань.

На наш погляд, Мін'юст загалом здійснює достатньо широкий комплекс ефективних заходів у напрямку право просвітництва. Водночас, висловлюються й інші погляди на сучасний стан такої роботи. Актуалізуючи проблему підвищення рівня правової культури та свідомості громадян як одного з ключових аспектів формування громадянського суспільства в Україні, О. Предместніков, наприклад, вказує, що участь органів юстиції України у правовому вихованні населення має обмежені форми й не позбавлена формалізму. Водночас вчений акцентує, що правові засади діяльності органів юстиції Білорусі, Казахстану, Польщі так само обмежуються здебільшого абстрактним закріпленням даного напрямку діяльності без належного розкриття його сутності, змісту і форм реалізації, що, врешті-решт, і сприяє формальному підходу до правового виховання населення. Натомість, відповідна діяльність, вважає згаданий науковець, має включати міжвідомчу координацію, регулярне проведення тематичних лекцій, форумів, інших освітніх заходів, виступи у теле- і радіопрограмах, розміщення правової інформації в мережі Інтернет і засобах масової інформації, видання й поширення друкованої інформаційної продукції тощо. Дієве правове виховання населення, продовжує він, неможливе без широкого й вільного доступу до усього масиву чинного законодавства. Так, полегшення електронного доступу до нього є пріоритетом в роботі Міністерства юстиції ФРН. Невід'ємною складовою даного напрямку діяльності органів юстиції має бути і їх участь у підготовці професійних юридичних кадрів. Відповідним прикладом наразі може бути забезпечення Міністерством юстиції Франції єдиної політики у сфері правової освіти та підготовки юридичних кадрів [5, с. 167-168].

Отже, Міністерство юстиції України, його територіальні відділення, ВМКМР, Директорат з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності, громадські приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги відіграють важливу роль у формуванні та реалізації державної політики у сфері правової освіти, правової обізнаності, інформування населення про правову політику держави й сприяють забезпеченню доступу громадян до джерел правової інформації. Особливе значення у цій сфері, зокрема щодо

поширення й утвердження європейських демократичних цінностей має загальнонаціональний правопросвітницький проект «Я маю право».

Література

1. Експертна група з правової обізнаності. URL : <https://minjust.gov.ua/m/4586>
2. Кудряченко А. І. Європейські демократичні цінності та їх вплив на розбудову громадянського суспільства в країнах Європи. Історичний досвід становлення інститутів громадянського суспільства в країнах Європи : збірник наукових праць. Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України». К. : Фоліант, 2012. С. 61-76.
3. Положення «Про Всеукраїнську міжвідомчу координаційно-методичну раду з правової освіти населення» : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 травня 1995 р. № 366. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-95-п>.
4. Положення «Про Директорат з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності» : Наказ Міністерства юстиції України від 01 червня 2018 року № 2097-к. URL: <file:///C:/Users/User/Desktop/20181113165444-54.pdf>
5. Предместніков О. Г. Основні напрямки діяльності органів юстиції зарубіжних країн. *Форум права.* 2017. № 1. С. 162–170. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_1_29
6. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-п>.
7. Про затвердження Порядку роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги : Наказ Міністерства юстиції України від 21 вересня 2011 р. № 3047/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1114-11>
8. Про Національну програму правової освіти населення : Указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. № 992/2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>.
9. Про наш проект. URL : <http://pravo.minjust.gov.ua/pro-nash-proekt/>
10. Про реалізацію правопросвітницького проекту «Я маю право!» у 2017-2019 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року. № 638-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-2017-р>.

Лілія РЯБОВОЛ

(Кропивницький, Україна)

РОЛЬ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТУ «ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА» ДЛЯ РОЗВИТКУ ЦІННОСТЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Особистість, її громадянська позиція та моральні якості формується у школі. Згідно з Концепцією нової української школи [5] (далі – Концепція), випускник нової школи – цілісна, усебічно розвинена особистість, патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами, здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини, інноватор, здатний розвивати економіку за принципами сталого розвитку тощо. Одним з дев'яти ключових компонентів формули нової школи є наскрізний процес виховання, який формує цінності – виховання на цінностях.

Відповідно до Закону «Про освіту» [7], ухваленого у контексті **реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року**, метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству тощо.

Завданнями загальної середньої освіти (зокрема актуальними у контексті нашого дослідження), як зазначено у ст. 5 Закону України «Про загальну середню освіту» [6], є: